

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ภูมิศาสตร์

ชั้นประถมศึกษาปีที่

๒

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ผศ.ดร.อภิศักดิ์ ปันสุวรรณ

ผู้ตรวจ

๑. รศ.ทวี ทองสว่าง
๒. อ.เยาวลักษณ์ อักษร
๓. อ.สุดชญา สุทธิศรี

บรรณาธิการ

จารุณี กาญจะโนสถ

สำนักพิมพ์
ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ

43 ซอยกาญจนาภิเษก003 แขวงหลักสอง เขตบางแค กรุงเทพมหานคร 10160
Tel. 02-451-1122 (อัตโนมัติ 10 คู่สาย) Fax : 02-451-2544
E-mail : ssw_academic@hotmail.com

32.00

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ภูมิศาสตร์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ห้ามทำซ้ำ คัดแปลง ออกจำหน่าย แจกจ่าย และกระทำโดยประการอื่น
ในตอนที่ตนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นข้อความและสิ่งอื่นใด
ด้วยวิธีการเรียงพิมพ์ พิมพ์สำเนา หรือด้วยวิธีอื่นใดทุกกรณี หากผู้ใด
ละเมิดลิขสิทธิ์จะถูกดำเนินคดีทางกฎหมายบัญญัติไว้ชั้นสูงสุด เว้นแต่จะ
ได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

อภิเศก บันสุวรรณ.

ภูมิศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒-- กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2563.
60 หน้า.

1. ภูมิศาสตร์--การศึกษาและการสอน (ประถมศึกษา). I. ชื่อเรื่อง.

372.891

ISBN 978-616-418-261-5

ปีที่พิมพ์ : 2563

พิมพ์ครั้งที่ 1 : 3,000 เล่ม

ราคา 32 บาท

บรรณาธิการบริหาร

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์ กศ.บ., กศ.ม., ค.ด.

(วุฒิผลการศึกษา) Cert. in Informatic for Research

บรรณาธิการวิชาการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สวัสดิ์ ประทุมราช B.S.E.E., กศ.ม., M.A., Ph.D.

จารย์ กาญจนะโนส ค.บ., ค.ม. (การบริหารการศึกษา)

กรรมการผู้จัดการ

จิตรรา มินมณี พ.ม., กศ.บ.

จัดทำโดย

บริษัท สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ จำกัด

43 ซอยกาญจนาภิเษก003 แขวงหลักสอง เขตบางแค กรุงเทพมหานคร 10160

โทรศัพท์ 02-451-1122 (อัตโนมัติ 10 คู่สาย)

โทรสาร 02-451-2544

อีเมล ssw_academic@hotmail.com

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน เรียบเรียงขึ้น
ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีเนื้อหา ข้อมูลที่ทันสมัย ภาพประกอบ คำถาม และกิจกรรมเพื่อให้
นักเรียนได้รับความรู้พื้นฐานและเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมทั้งเข้าใจลักษณะทางกายภาพ
ของโลก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ วิธีการดำเนินชีวิต
รู้เท่าทันและปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนเน้น
การเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้นักเรียนใช้ทักษะ กระบวนการ ความสามารถ
ทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการจัดการตนเองและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม
และมีประสิทธิภาพ โดยจัดทำบนพื้นฐานของการพัฒนาประเทศตามแนวทาง Thailand ๔.๐
กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๗๙) และเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน
ของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals : SDGs)

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
และช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ และบรรลุจุดมุ่งหมายตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด
สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

(ผศ.ดร.อภิเศก บัณสุวรรณ)

ในนามผู้จัดทำ

คำชี้แจงในการใช้หนังสือ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้ มี ๔ หน่วย ในแต่ละหน่วยแบ่งเป็นบทย่อย ๆ ประกอบด้วย

๑. เป้าหมายการเรียนรู้ ระบุตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

๒. แผนผังความคิดประจำหน่วย แสดงขอบข่ายเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้

๓. เนื้อหา แบ่งเป็นบทนำ เนื้อหาสาระ ภาพประกอบ และแผนผังสอดคล้องกับเนื้อหา

นอกจากนี้ยังมีคำถามชวนคิด เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในการค้นหาคำตอบ
รวมทั้งสาระน่ารู้เพื่อขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา และบทสรุปในรูปแบบผังมโนทัศน์
ตามเนื้อหาของแต่ละหน่วยการเรียนรู้

๔. กิจกรรม ประกอบด้วย

๔.๑ คำถามประจำหน่วย เน้นคำถามแบบอัตนัยและภาพประกอบเพื่อทบทวน
ผลการเรียนรู้ รวมทั้งการพัฒนาความคิดและความสามารถในการใช้ทักษะและกระบวนการ
ทางภูมิศาสตร์ของนักเรียน

๔.๒ กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่กำหนดให้นักเรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนา
ความรู้และทักษะประจำหน่วยด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ โดยการศึกษาค้นคว้าและ
ปฏิบัติด้วยตนเอง

ในส่วนท้ายเล่ม ประกอบไปด้วยบรรณานุกรมซึ่งแสดงเอกสารและแหล่งข้อมูลที่ใช้
ในการอ้างอิง เพื่อให้ นักเรียนสามารถแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏบนเครื่องมือทางภูมิศาสตร์

บทนำ	๑
ตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา	๒
เครื่องมือทางภูมิศาสตร์	๒
แผนที่	๓
แผนที่	๓
รูปถ่าย	๕
ลูกโลก	๗
บทสรุป	๘
คำถามประจำหน่วย	๘
กิจกรรมการเรียนรู้	๑๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา

บทนำ	๑๑
ความหมายของสิ่งแวดล้อม	๑๒
ประเภทของสิ่งแวดล้อม	๑๓
สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ	๑๔
สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	๑๔
ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม	๑๕
ด้านที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน	๑๖
ด้านอาหาร	๑๖
ด้านการแต่งกาย	๑๖
ด้านการประกอบอาชีพ	๒๐
	๒๐

ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติ	๒๑
ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ	๒๑
ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมดไป	๒๑
ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป	๒๒
ทรัพยากรธรรมชาติที่สร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้	๒๓
การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า	๒๔
บทสรุป	๒๗
คำถามประจำหน่วย	๒๙
กิจกรรมการเรียนรู้	๓๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน	๓๑
บทนำ	๓๒
การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม	๓๒
ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อโรงเรียน	๓๔
การรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน	๓๔
บทสรุป	๓๖
คำถามประจำหน่วย	๓๘
กิจกรรมการเรียนรู้	๓๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

ความสัมพันธ์ระหว่างโลก ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์

บทนำ	๓๙
โลก ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์	๔๐
โลก	๔๐
ดวงอาทิตย์	๔๑
ดวงจันทร์	๔๒
ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ	๔๒
กลางวัน กลางคืน	๔๒
ข้างขึ้น ข้างแรม	๔๓
ฤดูกาล	๔๕
ความสัมพันธ์ของฤดูกาลกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์	๔๕
บทสรุป	๔๘
คำถามประจำหน่วย	๔๙
กิจกรรมการเรียนรู้	๔๙

บรรณานุกรม

แผนผังสาระการเรียนรู้แกนกลางของรายวิชา

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะ
ทางกายภาพที่ปรากฏบน
เครื่องมือทางภูมิศาสตร์
มาตรฐาน ส ๕.๑ ป.๒/๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา
มาตรฐาน ส ๕.๑ ป.๒/๑
มาตรฐาน ส ๕.๒ ป.๒/๑ และ ป.๒/๒

ภูมิศาสตร์ ป.๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

การมีส่วนร่วมในการจัด
การสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
มาตรฐาน ส ๕.๒ ป.๒/๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

ความสัมพันธ์ระหว่างโลก
ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์
มาตรฐาน ส ๕.๑ ป.๒/๓ และ
มาตรฐาน ส ๕.๒ ป.๒/๓

หน่วยการเรียนรู้ที่

ตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะ ทางกายภาพที่ปรากฏบน เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

แผนผังความคิดประจำหน่วย

ตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ
ที่ปรากฏบนเครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ตำแหน่งที่ตั้ง

เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ตัวชี้วัด

ระบุตำแหน่งและลักษณะทางกายภาพของ
สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในแผนผัง แผนที่ รูปถ่าย
และลูกโลก (มฐ. ส ๕.๑ ป.๒/๒)

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

ตำแหน่งและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ
ที่ปรากฏในแผนผัง แผนที่ รูปถ่าย และลูกโลก
เช่น ภูเขา ที่ราบ แม่น้ำ ต้นไม้ ทะเล

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑

ตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏบนเครื่องมือทางภูมิศาสตร์

บทนำ

รอบตัวเรามีสถานที่ต่าง ๆ มากมาย แต่ละสถานที่ต่างมีตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพที่ต่างกัน โดยปรากฏบนเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ เช่น แผนที่ แผนที่ รูปถ่าย และลูกโลก จะแสดงตำแหน่งและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ ไว้ ดังนั้น การใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์จะช่วยให้เราสามารถระบุตำแหน่งและลักษณะทางกายภาพของสถานที่ต่าง ๆ ได้

๑. ตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา

การบอกตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียนหรือสถานที่อื่นในชุมชน เราจำเป็นต้องรู้จักข้อมูลเบื้องต้น ของแต่ละสถานที่ก่อน เพื่อที่เราจะสามารถระบุตำแหน่งของสถานที่นั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งคำที่ใช้ในการระบุตำแหน่งมีมากมาย เช่น ไกล ใกล้ ด้านหน้า ด้านหลัง ด้านข้าง ด้านซ้าย ด้านขวา ด้านใน ด้านนอก ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก

โรงเรียนตั้งอยู่ใกล้ถนน

เสาธงตั้งอยู่หน้าอาคารเรียน

๒. เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ คือ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลลักษณะของพื้นที่แบบต่าง ๆ เช่น ลักษณะของพื้นดิน ลักษณะของแม่น้ำ ลักษณะของอากาศ ลักษณะของป่าไม้ รวมไปถึงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ที่ปรากฏอยู่บนพื้นผิวของโลก

เครื่องมือทางภูมิศาสตร์มีหลายประเภท และมีการใช้งานที่ต่างกัน เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่เราควรรู้จัก ได้แก่ แผนที่ ภูมิอากาศ และลูกโลก

๒.๑ แผนที่

แผนที่ คือ การย่อส่วนสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งลงบนกระดาษหรือวัสดุอื่นเพื่อให้ทราบที่ตั้งของสิ่งเหล่านั้น โดยใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งของหรือสถานที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น เช่น แผนที่โรงเรียน แผนที่ชุมชน

ตัวอย่างแผนผังชุมชนร่วมใจ

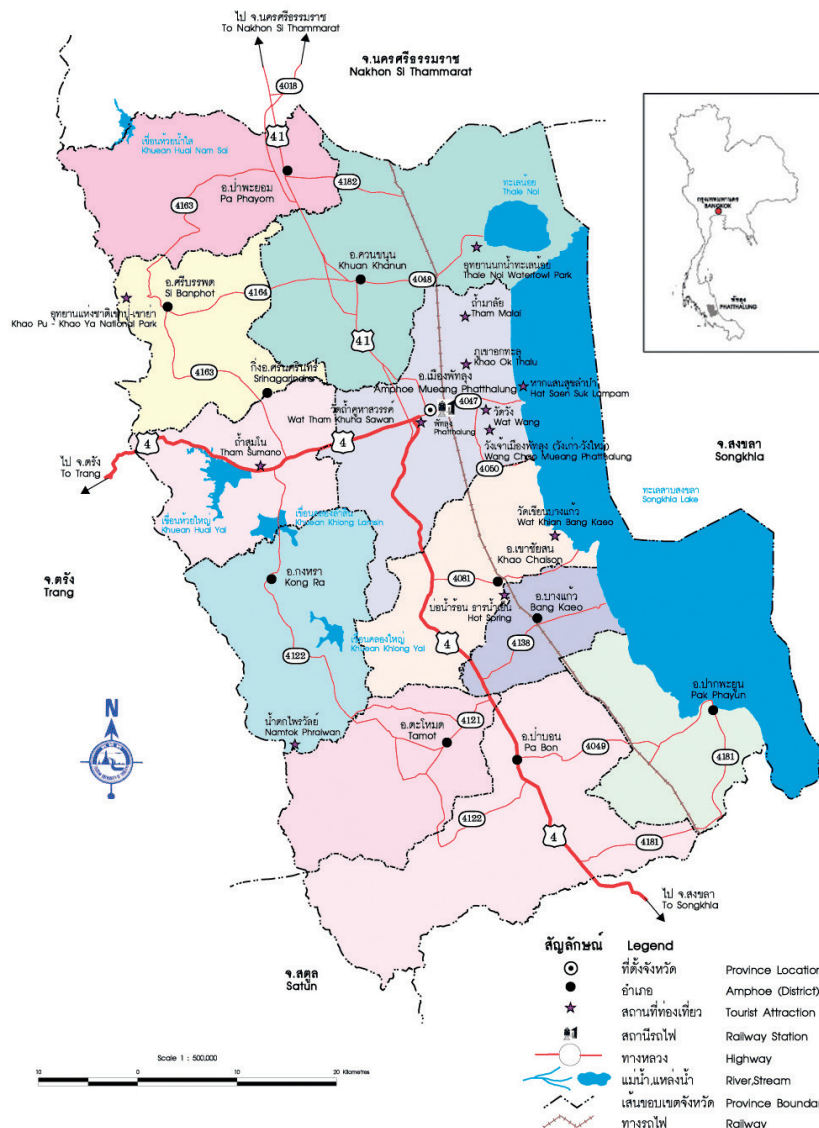
จากแผนผัง ทำให้เราทราบตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนได้อย่างชัดเจน เช่น

- วัดตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของโรงพยาบาล
- สนามฟุตบอลตั้งอยู่ทางทิศเหนือของโรงเรียน
- สวนสาธารณะตั้งอยู่ใกล้ถนนในบริเวณกลางชุมชน
- ตลาดตั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชน

๒.๒ แผนที่

แผนที่ คือ การย่อส่วนสิ่งต่าง ๆ บนพื้นโลก เช่น แม่น้ำ ภูเขา ทะเล ประเทศ และจังหวัด ลงบนแผ่นราบ เช่น กระดาษ โดยใช้สัญลักษณ์ แทนสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่าย

ตัวอย่างแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง

ที่มา : <http://www.dooasia.com/south/phatthalung/>

๒.๓ รูปถ่าย

รูปถ่ายเป็นรูปที่บันทึกด้วยกล้องถ่ายรูป จะแสดงให้เห็นลักษณะของสถานที่และพื้นที่ที่อยู่ในรูป เช่น รูปถ่ายชุมชน เมือง ทะเล ภูเขา ป่าไม้ ที่ราบ แม่น้ำ ซึ่งรูปที่ได้เหมือนกับสถานที่จริง

รูปถ่ายชุมชน

รูปถ่ายภูเขา

รูปถ่ายที่ราบ

รูปถ่ายแม่น้ำ

๒.๔ ลูกโลก

ลูกโลก คือ การจำลองข้อมูลของสถานที่ต่าง ๆ บนพื้นผิวโลก โดยการย่อส่วนโลกลงบนพื้นผิวทรงกลม แสดงตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งที่ปรากฏบนพื้นผิวโลกให้เห็นทั้งส่วนที่เป็นพื้นดิน เช่น อาณาเขตประเทศ ที่ตั้งของเมืองสำคัญ และส่วนที่เป็นพื้นน้ำ จะแสดงด้วยสีฟ้า หรือสีน้ำเงินอ่อน เช่น ทะเล และมหาสมุทร

ที่มา : <http://www.thaigramophone.com/wboardimages/2211256085937-IMG20171122075849.jpg>

ลูกโลก

ตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ
ที่ปรากฏบนเครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ตำแหน่งที่ตั้ง

เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

แผนที่

แผนที่

รูปถ่าย

ลูกโลก

ชวนคิด

๑. นักเรียนคิดว่าแผนผัง แผนที่ ลูกโลก มีประโยชน์กับเราอย่างไร
๒. หากเราไปเที่ยวต่างประเทศเป็นครั้งแรก เราควรใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ประเภทใดในการดูเส้นทาง เพราะเหตุใด

กิจกรรม

คำถามประจำหน่วย

๑. เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่นักเรียนควรรู้จักมีอะไรบ้าง
๒. จากแผนผังชุมชนร่วมใจในหน้า ๔ ให้นักเรียนบอกตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้
 - ๑) บ้าน ก ๒) บ้าน จ ๓) โรงเรียน
๓. ข้อมูลลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในแผนที่มีอะไรบ้าง

กิจกรรมการเรียนรู้

๑. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๕-๖ คน จากนั้นให้แต่ละกลุ่มนำรูปถ่ายสถานที่ในชุมชนของนักเรียนมากลุ่มละ ๒ ภาพ จากนั้นปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้
 - จัดบันทึกสิ่งที่นักเรียนพบเห็นจากรูปถ่าย
 - เขียนสถานที่ที่อยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ที่อยู่ในรูปถ่าย
 - นำเสนอข้อมูลหน้าชั้นเรียนโดยอธิบายถึงวิธีการเดินทางไปยังสถานที่แห่งนั้น
๒. ให้นักเรียนบอกตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในชุมชนของตน โดยจัดทำเป็นแผนผังพร้อมทั้งแสดงรายละเอียดมาพอเข้าใจ จากนั้นนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน

